

Lernen aus der Geschichte e.V.

<http://www.lernen-aus-der-geschichte.de>

**Der folgende Text ist auf dem Webportal
<http://www.lernen-aus-der-geschichte.de> veröffentlicht.**

Das mehrsprachige Webportal publiziert fortlaufend Informationen zur historisch-politischen Bildung in Schulen, Gedenkstätten und anderen Einrichtungen zur Geschichte des 20. Jahrhunderts. Schwerpunkte bilden der Nationalsozialismus, der Zweite Weltkrieg sowie die Folgegeschichte in den Ländern Europas bis zu den politischen Umbrüchen 1989.

Dabei nimmt es Bildungsangebote in den Fokus, die einen Gegenwartsbezug der Geschichte herausstellen und bietet einen Erfahrungsaustausch über historisch-politische Bildung in Europa an.

Historia Gimnazjum Towarzystwa „Przyjaciół Wiedzy” w Radomiu

Streszczenie artykułu Stanisława Zielińskiego Gimnazjum Towarzystwa „Przyjaciół Wiedzy”; zamieszczonego w Kwartalniku Turystyczno-Krajoznawczym "Radomir", 5/11/1987.

W 1917 przy ulicy Kilińskiego 13 w Radomiu powstało prywatne żydowskie gimnazjum męskie, a w roku następnym utworzono także gimnazjum żeńskie przy ulicy Mariackiej 4. Założycielem obu szkół był Józef Temerson - aktywny i energiczny działacz społeczny, członek Rady Miejskiej w Radomiu i kierownik radomskiego oddziału Banku Handlowego w Łodzi. Wśród inicjatorów powołania tych szkół ważne miejsce zajmował także Icchak Tynowicki, który następnie prowadził kancelarię szkolną. Opiekę nad szkołami miało sprawować specjalnie w tym celu powołane Towarzystwo „Przyjaciół Wiedzy” złożone z asymilowanych bogatszych Żydów radomskich.

Wiadomo, że w pierwszych latach istnienia szkół dyrektor i większość nauczycieli byli zasymilowanymi Żydami. Uczniowie pochodzili głównie ze średnich i niezamożnych warstw społecznych. Były to dzieci kupców i rzemieślników, zubożonych przez wojnę. Młodzież rekrutowała się przede wszystkim z trzech istniejących wówczas szkół im. Marii Konopnickiej (Plac Stare Miasto 10), im. Elizy Orzeszkowej (ul. Starokrakowska 32) i im. Berka Joselewicza (ul. Spacerowa, potem M. Reja 4). Oprócz nich uczyli się tu wychowankowie polskich szkół powszechnych, nie mających ograniczeń wyznaniowych oraz chederów - prywatnych szkół żydowskich. Ci ostatni, w związku z niskim poziomem nauki w chederach, przed rozpoczęciem nauki w gimnazjum musieli uczęszczać na kursy przygotowawcze.

Uczniowie mieli wiele możliwości, by poszerzać swoje horyzonty myślowe i rozwijać umiejętności. Działało kółko samokształceniowe, organizowano wieczorki literacko-naukowe i artystyczne. W 1921 roku ukazał się pierwszy numer „Jutrzenki” - gazetki szkolnej, wydawanej przez uczniów, którzy prezentowali w niej swoje utwory. Dzięki sekcji lekkiej atletyki i działającym dwóch klubach piłki nożnej rozwijało się także sportowe życie szkoły. Na zakończenie roku szkolnego organizowano igrzyska, na które składały się mecz piłkarski, bieg krótkodystansowy, skoki, piramidy i gimnastyka szwedzka.

Jako że lata powojenne zarówno dla społeczności polskiej, jak i żydowskiej były okresem biedy, niezbędne okazało się podjęcie działań samopomocowych. Utworzono organizację pomocy koleżeńskiej

„Pomoc”, której zadaniem było przydzielanie najbardziej potrzebującym otrzymywanych od Komitetu Apropowacyjnego Pomocy Dzieciom produktów żywnościowych, odzieży i obuwia. Powielano apele do uczniów z zamożniejszych rodzin o pomoc dla uboższych kolegów. Zorganizowano w szkole także posiłki dla najbiedniejszych. Gimnazja posiadały prawa szkół państwowych i dzięki temu mogły korzystać z niewielkiej pomocy materialnej władzy oświatowej, a także wyznaniowej gminy żydowskiej.

Po paru latach liczba uczniów w szkole (mamy informacje jedynie o gimnazjum męskim) zaczęła maleć. Było to związane z zarzutami, jakie wobec szkoły wysuwało społeczeństwo żydowskie, a w szczególności ortodoksi. Ich krytyczne stanowisko dotyczyło „małego zrozumienia - przez dyrekcję i nauczycieli - dla mentalności żydowskiej uczniów, jak również narodowościowych i religijnych zwyczajów ich rodziców”. Stopniowo pogarszało się materialne położenie placówek. Obniżył się w związku z tym poziom nauczania, a co za tym idzie, szkoła utraciła uprawnienia państwowe.

W celu jej ratowania powołano komitet składający się z rodziców uczniów, nauczycieli i zamożnych Żydów oraz czynnych działaczy żydowskich. Na czele komitetu stanął Jechiel ben Israel Frenkiel - prezes gminy żydowskiej, a zarazem nauczyciel gimnazjum, człowiek niezwykle uzdolniony pisarz, poeta, tłumacz, należący do ruchu Haskali (jak wspomina wnuczka - Leonia Singer).

Od roku 1925/26 komitet rozpoczął stopniowe łączenie obu szkół w jedno ośmioklasowe gimnazjum koedukacyjne typu humanistycznego. Proces ten zakończono w roku 1928/29. Powstałej w ten sposób szkoła miała charakter narodowo-żydowski, z zawarowanym w statucie wyznaniowo żydowskim kierownictwem. Określono także zadania szkoły. Miała ona: 1. Dać wychowankom wykształcenie średnie ogólne według wymogów programu państwowego dla szkół średnich oraz wykształcenie hebrajskie i judaistyczne w ramach obejmujących całokształt narodowej kultury hebrajskiej i wiedzy judaistycznej, a odpowiadającym poziomowi szkoły średniej.

2. Rozwinąć w młodzieży ducha państwowo-obywatelskiego i urobić w niej świadomość obowiązków i praw wynikających z jej przynależności do Polski, jako obywateli Państwa Polskiego.

3. Wychować młodzież w duchu przywiązania i wierności do narodu żydowskiego i jego religii, łączności z losami narodu oraz dążenia do odrodzenia narodu, języka hebrajskiego i ojczystej ziemi palestyńskiej.

4. Kształtować umysł i charakter młodzieży na zasadach etyki judaizmu i moralności ogólnoludzkiej.

W przejściowym okresie organizacyjnym funkcję dyrektora pełnili w kolejności: Ajnhorn, inż. Zieliński i inż. Rusak. W 1928 r. stanowisko to objął dotychczasowy dyrektor gimnazjum żydowskiego w Radomiu - H. Hurwicz, znany z szerokiej działalności społecznej w zakresie szkolnictwa żydowskiego. Lata jego kierownictwa przypadają na trudny okres w życiu szkoły związany z problemami ekonomicznymi, zwiększonymi kryzysem ogólnogospodarczym. Dzięki poświęceniu i staraniom udało mu się wyciągnąć gimnazjum z impasu i postawić nauczanie na należytych poziomach, dzięki czemu w 1928 r. szkoła uzyskała niepełne, a przed samą wojną pełne uprawnienia państwowe.

Leonia Singer wspomina dyrektora Hurwicza jako wspaniałego człowieka, wybitnego muzykologa i humanistę. W szkole obowiązywał język polski dla przedmiotów ogólnokształcących, hebrajski dla judaistycznych (około 10 godzin tygodniowo „Tanach”, Biblia i literatura hebrajska, historia Żydów). Podstawowym językiem był polski, aczkolwiek na lekcjach i na przerwach powszechnie było również porozumiewanie się językiem żydowskim (jidysz).

Szkoła wspierała twórczy rozwój młodzieży. Pomocna przy tym była bogata biblioteka, dobrze wyposażone laboratorium i funkcjonalne gabinety metodyczne. Szkolna orkiestra i kółko dramatyczne występowały z koncertami i przedstawieniami z okazji różnych uroczystości. Wprowadzono samorząd szkolny i samorządy klasowe. Przy szkole utworzono także organizację „Skauta Żydowskiego”.

W ponad dwudziestoletnim okresie istnienia gimnazjum, pojawiło się w nim wielu postaci

wykładowców. Wśród nich czołowe miejsce niewątpliwie zajmuje dyrektor Hurwicz. Prowadzeniem klas przygotowawczych, które od roku 1933/34 zostały przekształcone w szkołę powszechną, zajmowała się żona dyrektora. Łaciny i hebrajskiego nauczał przez długie lata dr Isaak Schutzer. Germanistka - panna Frenkiel za próbę pomocy uczniom podczas egzaminu została zwolniona z pracy. Języka polskiego uczyli Emil Garboniak, a po nim panna Gliksman, fizyki inż. F. Borensztajn, potem inż. Ajzenberg, historii panna mgr Haber, przyrodoznawstwa pani mgr Sztiler, matematyki dyrektor Hurwicz i pani mgr Goldberg i pan Holckener, łaciny mgr Frydman. Wykładowcami przedmiotów żydowskich byli Peltyn Muszkatblit - wybitny znawca „Tanach” (religii i zwyczajów religijnych), Elchonon Szicer - autor kilku dzieł hebrajskich, który pisał również w getcie i z rękopisami pod pachą pójdzie na śmierć, Lejbysz Milman, dr Grajewer Worcman, Korman oraz Estera Melchior.

Uczyli także dwaj synowie sekretarza Tynowickiego. Liczni wychowankowie Gimnazjum „Towarzystwa Przyjaciół Wiedzy” w swoim dorosłym życiu stali się aktywnymi działaczami politycznymi, społecznymi i kulturalnymi. Jednym z nich był Samuel Benet (1903-1934) - autor szeregu artykułów na temat historii Żydów w Polsce i w Radomiu, ogłaszanych w prasie żydowskiej i polskiej. Niestety większość absolwentów zginęła w czasie II wojny światowej.

Źródło: <http://gimnazjum.website.pl/>